

В.Г. Радченко активно працює в Національній комісії з питань Червоної книги України. Він — автор нарисів про 30 видів у третьому виданні Червоної книги України (2009) і ключовий експерт з підготовки Червоних списків Європи, які створюють за підтримки Європейської Комісії в рамках всевітнього проекту IUCN.

Володимир Григорович викладає в кількох ВНЗ України. Під його керівництвом захищено 3 кандидатські і 2 докторські дисертації. Від 2002 р. він — член, а від 2004 р. — голова Експертної ради з біологічних наук ВАК України. З 2011 р. очолює Експертну раду з атестації дисертаційних робіт з біологічних наук МОНмолодьспорт України. Перебуваючи на таких відповідальних посадах, Володимир Григорович дбає про постійне вдосконалення системи оцінювання дисертаційних робіт.

Доповіді В.Г. Радченка неодноразово звучали на всевітніх конгресах, міжнародних конференціях і симпозіумах у Парижі, Лондоні, Мюнхені, Баезі, Санкт-Петербурзі та ін. Протягом останніх років він отримав 9 міжнародних і вітчизняних наукових грантів. Володимир Григорович — член низки міжнародних товариств та асоціацій, голова секції Українського ентомологічного товариства.

Його нагороджено Грамотою Верховної Ради України, медаллю НАН України, Почесною грамотою Президії НАН України, Дипломом Польської академії наук, Дипломом ВДНГ СРСР.

Наукова громадськість, колеги, учні, друзі щиро вітають Володимира Григоровича з ювілеєм, бажають йому міцного здоров'я, невичерпного натхнення, невтомної наукової думки й нових творчих здобутків.

80-річчя члена-кореспондента НАН України Є.Л. КОРДЮМ

Єлизавета Львівна Кордюм народилася 3 листопада 1932 р. у Києві. Її мати — відомий ботанік, доктор біологічних наук Олена Дмитрівна Вісюліна — змалку залучала доньку до спостережень за рослинами. У 1955 р. Єлизавета Львівна з відзнакою закінчила біологічний факультет Київського національного уні-

верситету імені Тараса Шевченка за спеціальністю «ботаніка». Потому працювала молодшим науковим співробітником у Ботанічному саду ім. академіка О.В. Фоміна при Університеті.

Щоб розширити свої знання з цитології й ембріології рослин, Є.Л. Кордюм почала брати консультації у члена-кореспондента АН УРСР, професора Якова Самуїловича Модилевського. А в 1959 р. перейшла до Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного АН УРСР у відділ цитології та генетики, очолюваний Я.С. Модилевським. Не вступаючи до аспірантури, Єлизавета Львівна підготувала і в 1960 р. захистила кандидатську дисертацію, а в 1968 р. у Ботанічному інституті ім. В.Л. Комарова АН СРСР (Санкт-Петербург) — докторську. З 1975 р. Є.Л. Кордюм завідує відділом клітинної біології та анатомії Інституту ботаніки. У 1986 р. вона отримала вчене звання професора, а в 2000 р. її обрано членом-кореспондентом НАН України.

На початку своєї наукової діяльності Єлизавета Львівна досліджувала морфогенез квітки в різних статевих форм покритонасінних рослин. У результаті накопичено фактичний матеріал для з'ясування ембріональних процесів, запропоновано першу класифікацію мікроспорангіїв покритонасінних рослин із використанням оригінальної концепції «туніки та корпусу». Погляди Є.Л. Кордюм щодо ембріональних структур покритонасінних рослин у світлі загальних закономірностей еволюційного процесу викладені в монографіях «Цитоэмбриология семейства зонтичных» (1967), «Цитоэмбриологические аспекты проблемы пола у покрытосеменных» (1976), а також «Эволюционная цитоэмбриология покрытосеменных растений» (1978), за яку авторка одержала премію ім. М.Г. Холодного АН УРСР.

З настанням ери космічних досліджень Єлизавета Львівна розпочала вивчення впливу факторів космічного польоту, насамперед мікрогравітації, на структурно-функціональну організацію клітин. Під її керівництвом було опрацьовано результати радянсько-американського космічного експерименту, проведеного під час польоту космонавтів цих країн за програмою «Союз–Аполлон», й отримано дані про вплив факторів космічного польоту на одноклітинні організми, підготовано і проаналізовано результати 37 експериментів, що проходили на біосупутниках, космічних кораблях «Салют», «Союз» і орбітальних станціях «Союз», «Мир». У 1995–1998 рр. Є.Л. Кордюм керувала організаційними і науковими роботами з підготовки унікального українсько-американського експерименту за програмою «Space Shuttle» на американському космічному кораблі «Колумбія».

На основі результатів цих досліджень сформовано уявлення про дію мікрогравітації на клітинні системи та організми; відкрито гравічутливість рослинних клітин, не спеціалізованих до сприйняття вектора гравітації; обґрунтовано концепцію, за якою найбільш гравічутливими є клітини, які проліферують і активно метаболізують; висуну-

то гіпотезу гравітаційної декомпенсації; доведено існування адаптивних реакцій на дію космічних факторів у межах фізіологічної відповіді, що спирається на принцип саморегуляції систем у рамках онтогенетичної програми. Дослідження гравістимуляції під впливом комбінованого магнітного поля з частотою, резонансною циклотронній частоті іонів кальцію, дало змогу отримати пріоритетні дані щодо ролі іонів кальцію в здійсненні першої фази гравітропічної реакції кореня. За результатами космічних біологічних експериментів підготовано низку монографій, зокрема: «Влияние космического полета на развивающиеся организмы» (1978), «Микроорганизмы в космическом полете» (1983), «Шляпочные грибы и водоросли — объекты космической биологии» (1991), а також «Рослини в Космосі» («Plants in Space», 2007), яка в 2011 р. була відзначена премією Міжнародної академії астронавтики.

Ці космічні біологічні дослідження заклали підвалини визнаної у світі української школи з космічної і гравітаційної біології. У відділі, який очолює Є.Л. Кордюм, успішно виконують міжнародні проекти за програмами НАСА, ІНТАС, НАТО, Національного космічного агентства України. Фундаментальні досягнення неможливі без новітніх підходів, переконана Єлизавета Львівна, тому вона ініціювала застосування електронно-мікроскопічного методу в цитоэмбриологічних дослідженнях Інституту ботаніки, а пізніше — освоєння конфокальної мікроскопії, молекулярно-біологічних методів.

У 90-х роках Є.Л. Кордюм вивчала стабільність і пластичність онтогенезу рослин, спираючись на концепцію І.І. Шмальгаузена про стратегію індивідуального розвитку. У результаті цих досліджень підібрано оригінальні високопластичні модельні види рослин, застосовано системний підхід до розгляду закономірностей адаптації рослинних систем до навколишнього середовища на органному, клітинному і молекулярному рівнях. Результати комплексних досліджень впливу водного режиму на структурні і функціональні особливості вищих рослин

викладено в монографії «Клеточные механизмы адаптации растений к неблагоприятным воздействиям экологических факторов в естественных условиях» (2003).

Єлизавета Львівна — автор і співавтор близько 400 наукових праць, зокрема 11 монографій. Під її керівництвом захищено 19 дисертацій.

Протягом багатьох років Є.Л. Кордюм очолює секцію «Космічна біологія, біотехнологія та медицина» Ради з космічних досліджень НАН України, секцію структурної ботаніки Українського ботанічного товариства, керує програмою з космічної біології та медицини Національної космічної програми України. Вона — віце-президент Українського товариства клітинної біології, входить до спеціалізованих учених рад і редакційних колегій наукових журналів.

Обіймаючи посади голови комісії з роботи з науковою молоддю і куратора Ради молодих учених Інституту ботаніки, Є.Л. Кордюм дбає про виховання та професійне зростання молодих спеціалістів свого колективу, а як член Координаційної ради з ботаніки та мікології активно працює з молодими дослідниками з інших наукових установ і ВНЗ України.

Єлизавета Львівна — дійсний член Міжнародної академії астронавтики, входить до складу Міжнародного комітету з космічних досліджень (COSPAR), Міжнародного товариства з гравітаційної фізіології, Європейської асоціації з низької гравітації, Американського товариства біологів рослин, Американського товариства з клітинної біології, Американського товариства з гравітаційної і космічної біології, Японського товариства фізіологів рослин, Міжнародної асоціації статевого відтворення рослин.

У 1984 р. Є.Л. Кордюм присвоєно почесне звання заслуженого діяча науки України. Вона лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, повний кавалер ордена княгині Ольги. Її наукові здобутки відзначено орденом святого Володимира, медаллю ім. С.Г. Навашина Російської академії наук, пам'ятною медаллю ім. Ю.В. Кондратюка, почесними дипломами й медалями Американського біографічного інституту і Міжнародної біографічної асоціації, медалями ВДНГ СРСР.

Наукова спільнота, колеги, учні та друзі щиро вітають Єлизавету Львівну з ювілеєм і бажають їй міцного здоров'я, щастя, натхнення й успіхів у всіх починаннях.